

آشنایی با انواع قالب های شعر فارسی

۱

قالب شعری است که از دو بیت با قافیه هایی در مصراعهای اول، دوم و چهارم درست شده است. دوبیتی را ترانه هم می گویند و موضوع آن عارفانه و عاشقانه است.

ز دست دیده و دل هر دو فریاد هر آنچه دیده بیند دل کند یاد
بسازم خنجری نیشش ز فولاد زخم بر دیده تا دل گردد آزاد

معروفترین شاعران دوبیتی گو: بابا طاهر عریان و فایز دشتستانی

دوبیتی

نمودار:

*----- *-----
*----- *-----

رباعی (چهارتایی)، شعری چهار مصراع است که سه مصراع اول مقدمه‌ای برای منظور شاعر هستند و حرف اصلی شاعر در مصراع چهارم گفته می‌شود. معمولاً مصراع سوم آن با بقیه هم قافیه نیست. موضوع آن عارفانه، عاشقانه یا فلسفی است.

هر سبزه که بر کنار جویی رسته است گویی زلب فرشته خوبی رسته است
پا بر سر سبزه تا به خواری ننهی کان سبزه ز خاک لاله رویی رسته است
معروفترین رباعی سرای ایران: خیام

رباعی

نمودار:

*----- *-----
*----- *-----

قطعه حداقل دارای دو بیت است که مصراع های زوج آن با هم هم قافیه است. موضوع آن اخلاقی، اجتماعی، آموزشی و ستایش یا طنز است. علت نامگذاری قطعه آن است که شعری با قالب قطعه مانند آن است که از وسط یک قصیده برداشته شده باشد.

نشینده ای که زیر چناری کدوبنی بر رست و بردمید بر او بر، به روز بیست
پرسیداز چنار که توچند روزه ای؟ گفتا چنار سال مرا بیشتر ز سی است
خندید پس بدو که من از تو به بیست روز برتر شدم بگوی که این کاهلیت چیست؟
او را چنارگفت که امروز ای کدو باتو راهنوز نه هنگام داوری است
فردا که بر من و تو وزد باد مهرگان آنکه شود پدید که نامرد و مرد کیست
پروین اعتصامی بیشتر اشعارش را در قالب قطعه سروده است.

قطعه

نمودار:

*----- *-----
*----- *-----
*----- *-----
*----- *-----
*----- *-----
*----- *-----

www.my-dars.ir

مثنوی به معنی دوتایی است و در هر بیت قافیه ها عوض می شوند. هر بیت دارای دو قافیه مستقل از بیت های دیگر است. قالب مثنوی برای سرودن شعرهای طولانی مناسب است. موضوع آن حماسی و تاریخی، اخلاقی، عاشقانه یا عارفانه است.

یکی گریه در خانه زال بود که برگشته ایام و بد حال بود
روان شد به مهمان سرای امیر غلامان سلطان زدند شر به تیر
چکان خونش از استخوان می دوید همی گفت و از هول جان می دوید
اگر جستم از دست این تیر زن من و موش و ویرانه پیر زن

آثاری در قالب مثنوی: شاهنامه فردوسی، بوستان سعدی، خسرو و شیرین نظامی، مثنوی معنوی مولانا

مثنوی

نمودار:

*-----	*-----
+-----	+-----
o-----	o-----
x-----	x-----
*-----	*-----

غزل به معنی سخن عاشقی است. در غزل شاعر با معشوق خود سخن می گوید. بین ۵ تا ۱۰ بیت دارد و مصراع اول با مصراع های زوج هم قافیه است. شاعر در پایان شعر نام خود یا تخلص شاعری خود را می آورد.

ای نسیم سحر آرامگه یار کجاست منزل آن مه عاشق کش عیار کجاست
شب تار است و ره وادی ایمن در پیش آتش طور کجا موعده دیدار کجاست
هر که آمد به جهان نقش خرابی دارد در خرابات بگویند که هشیار کجاست
⋮
ساقی و مطرب و می جمله مهیاست ولی عیش بی یار مهیا نشود یار کجاست
حافظ از باد خزان در چمن دهر مرنج فکر معقول بفرما گل بی خار کجاست

غزل سرایان بزرگ ایران: حافظ، شهریار، سعدی، مولوی، سنایی غزنوی، صائب تبریزی

غزل

نمودار:

*-----	*-----
*-----	-----
*-----	-----
*-----	-----
*-----	-----

در قصیده شاعر به ستایش یا نکوهش چیزی می پردازد. بین ۱۵ تا ۷۰ بیت دارد و مصراع اول با مصراع های زوج هم قافیه است. قصیده از نظر تعداد ابیات و محتوا با غزل فرق دارد. از نظر نمودار شبیه هم هستند.

بهار تازه دمید، ای به روی رشک بهار بیا و روز مرا خوش کن و نبید بیار
همی به روی تو ماند بهار دیبا روی همی سلامت روی تو و بقای بهار
رخ تو باغ من است و تو باغبان منی مده به هیچکس از باغ من، گلی، ز نهار!
⋮
تو آن شهبی که ترا هر کجا شوی، شب و روز همی رود ظفر و فتح، بر یمین و یسار
خدايان جهان باش، وز جهان برخوردار به کام زی و جهان را به کام خویش گزار

قصیده سرایان بزرگ ایران: رودکی، فرخی، ناصر خسرو، خاقانی

قصیده

نمودار:

*-----	*-----
*-----	-----
*-----	-----
*-----	-----
*-----	-----